

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ПОНЯТТЯМИ «ПРОФЕСІОНАЛІЗМ»,
«ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ» ТА
«ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ» ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ**

Каплінський Василь Васильович,

доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна

Пінаєва Ольга Юріївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки і професійної освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Пачевська Аліса Валеріївна,

к. мед. наук, доцент кафедри
стоматології дитячого віку
Вінницький національний медичний університет
ім. М. І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

Постановка проблеми. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку суспільства, ознаками якого є непрості процеси інтеграції України в європейські економічні та культурні структури, винятково значення набуває якість освіти. В зв'язку з цим професіоналізм викладача нині є провідною силою, центральним фактором успішного її розвитку.

Ерудований, відкритий до інновацій, готовий до дослідницької діяльності, здатний само актуалізуватися в педагогічній діяльності, набувати професійної компетентності, досягати високого рівня педагогічної майстерності, особистісного авторитету й статусу – саме такий викладач потрібен сучасній вищій школі. Немає жодного сумніву в тому, що проблема забезпечення ефективності педагогічного процесу у вищій школі може бути розв'язана лише за умови забезпечення високого рівня професіоналізму,

професійно-педагогічної компетентності та педагогічної майстерності, що потребують постійного розвитку й удосконалення.

Огляд останніх досліджень і публікацій показує, що професійна компетентність та педагогічна майстерність педагога є предметом пильної уваги вітчизняної і зарубіжної педагогічної та психологічної наук. Взаємозв'язок і взаємозалежність між цими поняттями неможливо проаналізувати, не звернувшись до наукових праць вчених, які опікуються проблемами професійної та педагогічної компетентності в освіті: О. Антонова, В. Галузяк, В. Гриньова, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, Н. Ничкало, С. Сисоєва та ін. В їхніх працях доведено, що професійна компетентність дозволяє творчо застосувати здобуті знання, підвищення гнучкості форм і методів, спрямованих на розвиток пізнавальної активності та самостійності.

Мета та завдання матеріалів полягають у з'ясуванні ролі професійно-педагогічної компетентності в розвитку педагогічної майстерності викладача вищої школи, у знаходженні точок дотику між професіоналізмом, педагогічною майстерністю і професійною компетентністю педагога.

Виклад основного матеріалу. У сучасній науковій літературі є значна кількість праць щодо формування професіоналізму в різних видах діяльності. У знаній праці А. Маркової «Психологія професіоналізму» найповніше розглянуто цілісне системне розуміння професіоналізму, виокремлено його складові, визначено критерії, рівні, етапи та чинники, що сприяють чи перешкоджають професійному зростанню. Професіоналом, на думку дослідниці, можна вважати людину, яка оволоділа нормами професійної діяльності і реалізує їх на високому рівні, досягаючи професійної майстерності; яка постійно підвищує професійно-особистісний рівень; яка прагне до творчого удосконалення; яка сприяє підвищенню престижу своєї професії в суспільстві, гнучко враховуючи нові запити суспільства до освіти [5, 254].

В психологічній літературі є різні погляди на властивості особистості професіонала. Наприклад, Є. Зеєр у структурі особистості професіонала виділяє чотири підструктури: 1) підструктуру професійно-значущих психофізичних

властивостей; 2) професійно-важливих якостей, 3) професійної компетентності; 4) професійної спрямованості [2].

Для формування професіоналів, здатних до плідної професійної праці в сучасних умовах, на думку С. Сисоєвої, потрібен педагог, «готовність якого до професійної діяльності визначається не тільки системою спеціальних знань, професійних дій і соціальних відносин, але й сформованістю та зрілістю професійно значущих якостей, відповідною кваліфікацією, що виявляється в здатності до прогнозування цілей і результату педагогічного впливу, побудови індивідуальних траєкторій розвитку учнів, прийняття самостійного рішення тощо» [6]. Тому будь-яке суспільство, що розвивається, висуває адекватні цілям свого соціального розвитку вимоги до фахівців у галузі освіти.

Нині вища школа орієнтується на нове уявлення про професіонала. Він сприймається як цілісний суб'єкт, активний, вільний і відповідальний у проектуванні, здійсненні й творчому перетворенні власної діяльності. В справжньому професіоналі органічно поєднуються особистість і майстер, що ефективно і надійно виконує складну діяльність у найрізноманітніших умовах.

На думку В.Гриньової, складовими професіоналізму педагога є компетентність, майстерність, ініціативність і моральність. Високий рівень професіоналізму забезпечується надійністю професійної діяльності. А для забезпечення надійності, як зазначає українська дослідниця, необхідні «розробка й створення соціальних і соціально-психологічних умов, а також розвиток якостей, здібностей і властивостей особистості фахівця» [1, 148].

У психологічній літературі також можна зустріти різні тлумачення поняття «професіоналізм діяльності». Деякі вчені ототожнюють поняття «професіоналізм» і «майстерність», інші розглядають його як певний рівень сформованої майстерності, ототожнюючи з поняттям «готовність».

У понятті *професіоналізм* відображається такий ступінь оволодіння людиною психологічною структурою професійної діяльності, який відповідає стандартам і об'єктивним вимогам, виробленим в суспільстві. Для набуття професіоналізму необхідні відповідні здібності, бажання і готовність постійно

вчитися й удосконалювати свою майстерність.

Поняття професіоналізму в психологічній і педагогічній літературі часто розглядається як майстерність педагога, пов'язується з поняттям *професійної компетентності*. Необхідність включення в педагогічний тезаурус категорії професійної компетентності зумовлена тим, що вона є сутнісною характеристикою професіоналізму, показником педагогічної майстерності, найповніше і всебічно відображає ті параметри, які характерні для педагога нового типу.

Високий рівень загальної професійної компетентності викладача забезпечує йому можливість значних досягнень у професійній діяльності, в області самокерування, особистісного вдосконалювання й дозволяє в процесі професійного становлення досягти рівня педагогічної майстерності. *Майстерність* – це, насамперед, високий рівень розвитку особистості, сукупності здібностей і узагальненого професійного досвіду, вищий рівень професійних умінь у певній діяльності, досягнутий на основі рефлексії й творчого підходу.

Професіоналізм і майстерність є результатом досить тривалої й складної роботи особистості із засвоєння діяльності й самовдосконалення. Як показують дослідження, ці поняття є близькими, але не тотожними, оскільки для досягнення майстерності необхідно мати індивідуально-типологічні особливості, затребувані в певній сфері діяльності. На думку І.Зязюна, майстерність педагога постає як найвищий рівень педагогічної діяльності, її якісний результат, як вияв творчої активності особистості вчителя[3].

Що стосується професійної компетентності як невід'ємної якості особистості викладача-професіонала, то вона, на думку багатьох дослідників, охоплює п'ять видів компетенцій, які є найважливішими для викладача вищої школи, а саме: *соціальна компетенція* – здатність викладача брати на себе відповідальність, виробляти рішення і реалізовувати їх, толерантність до інших культур і релігій; *комунікативна компетенція* – володіння технологіями усного й письмового спілкування на різних мовах, навички спілкування через мережу

Інтернет;*інформаційна компетенція* – володіння інформаційно-комунікаційними технологіями, уміння критично оцінювати соціальну інформацію, що розповсюджується ЗМІ; *когнітивна компетенція* — готовність до підвищення пізнавального рівня, потреба в актуалізації й реалізації особистісного потенціалу, здатність самостійно набувати нові знання й уміння, здатність до саморозвитку; *спеціальна компетенція* — готовність до самостійного виконання професійних дій, оцінювання результатів власної праці.

Виходячи з аналізу та узагальнення основних положень наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем сутності та шляхів формування професійної компетентності її зміст можна представити у вигляді сукупності таких складових: 1) сукупність психолого-педагогічних знань, умінь навичок і ставлень, досвіду пошукової та творчої діяльності; 2) система кваліфікаційних знань та спеціальних професійних компетенцій; 3) сукупність загально педагогічних здібностей та особистісних якостей педагога (самостійність, цілеспрямованість, волюві якості тощо); 4) загальна культура та загальний світогляд; 5) володіння педагогічними технологіями; 6) педагогічна майстерність, 7) здатність до інноваційної діяльності.

Професійна компетентність – це базова характеристика фахівця, єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення навчальної та виховної діяльності; складна і багаторівнева особистісна структура, що формується внаслідок інтеграції досвіду, теоретичних знань, практичних умінь, розвитку загальнопедагогічних здібностей та значущих для педагога особистісних якостей, гармонійне поєднання яких в педагогічній діяльності дає оптимальний результат. Вона включає не лише змістовий, а й процесуальний компонент, суттєвими ознаками якого є мобільність знань, гнучкість методів професійної діяльності і критичність мислення, що, в свою чергу, дає змогу здійснювати пошукову та творчу діяльність, самостійно здобувати нові знання, аналізувати результати учасників навчально-виховного процесу, приймати оптимальні рішення в непередбачених ситуаціях.

Висновки. Здійснивши аналіз сутності понять «професіоналізм», «педагогічна майстерність» та «професійна компетентність» у їх взаємозв'язку і взаємозалежності, приходимо до висновку про те, що викладач-професіонал – це той викладач, який оволодів базовими професійними компетентностями, вийшов на високий рівень педагогічної майстерності, успішно реалізує цілі та завдання навчально-виховного процесу, мотивований до педагогічної діяльності, досягає бажаних результатів у розвитку особистості студентів; чітко усвідомлює перспективу свого професійного розвитку, відкритий для постійного професійного зростання, збагачує і розвиває професійний досвід; соціально активний та відданий педагогічній професії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя: дис. д-ра пед. наук Харківський держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2000. – 416с.
2. Зеер Е. Ф. Психология профессий. Академический проект, 2008. – 243с.
3. Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І. Ф. та ін. Педагогічна майстерність / За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища школа, 2004. – 422с.
4. Каплінський В. В. Формування методичної компетентності та педагогічної майстерності майбутнього вчителя// Теорія і практика професійної майстерності в умовах ціложиттєвого навчання: Монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во «Рута», 2016. – С. 300-315
5. Маркова А. К. Психология профессионализма. М.: Знание, 1996. – 312с.
6. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: підручник. – К.: Міленіум, 2006. – 344с.